

Hier is een zoon der Scheiding, die met conscientieuze getrouwheid en biografisch talent een vader der Scheiding in zijn leven en arbeid schildert. En als 't over kerkelijke toestanden gaat, dan nemen vader noch zoon een blad voor den mond, dat is te begrijpen . . . en te loven! 't Boek als biografie zou mislukt zijn, als we niet telkens 't slagzwaard glinsteren zagen, dat deze „voorvechter” opheft tegen het „Haagsche genootschap.” Maar voor wie dezen wāren *Brummelkamp* liever niet ziet, is 't goed dat de beschrijver het even ópmerkt.

De oude hoogleeraar wordt hier gegeven, zooals hij wās. En de zoon moge 't niet afkeuren, hij verheelt toch niet, dat voor den vader de *Scheiding* eigenlijk de spil was, waarom het vaderland draaide, zóó dat de „ruime” man op dit punt zelfs „eng” zijn kon in zijn ingewanden. Enkele jaren vóór de Doleantie schrijft hij zelfs 'n ietwat hartstochtelijken brief, om een „kind der Scheiding,” die aan de „Vrije” was gaan studeeren, naar Kampen te halen. Maar niet zoodra was de Doleantie uitgebroken en hadden de mannen der „Vrije” het „genootschap” meê den scheidbrief gegeven, of *Brummelkamp* toog van pastorie tot pastorie, om de broederen te sterken in den strijd.

Intusschen — zelfs een lang en bewogen leven als dat van dezen geboren Amsterdammer, die altijd een zwak voor zijn vaderstad hield, zou allicht geen zeshonderd bladzijden hebben mogen vullen, als niet de auteur zijn taak ruim had opgevat en ons een boeiende beschrijving had gegeven van — gelijk het feitelijk zou moeten luiden — „Brummelkamp, zijn omgeving en zijn tijd.” Hij toch staat vóóráan op de schilderij, maar rondom hem is 't ál leven en beweging van mannen uit zijn tijd en zijn kring, waarmee nadere kennismaking alleszins de moeite loont.

Voor hem, die het geestelijk en kerkelijk leven onzer vaderen kénnen wil, zooals zich dit in de 19e eeuw ontwikkelde, is dit boek een ware goudmijn. De man van stand en kennis mocht deze „kinderen der Scheiding” lippekullend de „nachtschool” noemen en de „heffe des volks” hen tot in geslachten met smaad en straatvuil overluden . . . geen kenner onzer historie, die niet toegeeft, dat in deze smalle, verschoven zoom onzer natie een deel „volkskracht” school, waarvan de energie nóg door- en náwerkt.

Het zou, om ons alleen tot maatschappelijk terrein te bepalen, de moeite loonen, om op tal van plaatsen na te gaan, hoe de nakomelingen van de „eerstelingen der Scheiding” zich door noeste vlijt en taaië volharding een eereplaats onder hun medeburgers verworven hebben.

Wilt ge iets van die kracht leeren kennen en van het geloof, dat als de groote *motor* deze kracht in beweging bracht, dan moet ge in dit boek bv. de hoofdstukken lezen over de Emigratie onder *Van Raalles* leiding, halverwege de 19e eeuw, naar Amerika ondernomen.

Bijna was *Brummelkamp* óók gegaan.

Maar al bleef hij ten slotte hier — jarenlang was hij de man, dien men raadpleegde; in wiens huis de broederen saámkwamen, eer de groote tocht over de wateren aanving; met wien ze nog lang in briefwisseling bleven, als ze in 't nieuwe vaderland waren aangekomen.

Welk een eenvoudig, kinderlijk geloof!

Maar welk een gróót geloof: een geloof, dat bergen van zwarigheden verzette.

Als ge daar bv. leest van die eenvoudige boerenvrouw uit de oostelijke achterhoeken van ons land. Haar gezichtskring was altijd eng begrensd; in aardse zaken keek ze weinig verder, dan de glooiende heuvels, waar haar dorpsgenooten eeuw in, eeuw uit rogge teelden. Maar haar geestelijke horizon reikte verder dan die van vele geleerde geesten: reikte tot in den hemel, waar de Vader, háár Vader troonde, die haar in Christus Jezus tot Zijn eigendom had verklaard.

En als ze straks de groote reize heeft aanvaard, óók om vooruitgang in sociaal opzicht, maar bovenal om onder den ban uit te komen, dien de wereld hier over al wat „afgescheiden” is heeft uitgesproken; als dan een zware storm het schip overvalt, zoo dat de meest ervaren schipper verbleekt; en als dan iedereen denkt, dat het schip vergaat, was het voor deze eenvoudige moeder in Israël „een zalige nacht; ik was in den hemel!” En door 't bulderen van den storm heen, zong ze in stilte bij zichzelf Davids psalm: „U zullen als op Mozes' beê, ofschoon uw pad loopt door de zee, geen golven overstroomen.”

Waar zóó de Goddelijke genade werkt, daar zit er „ras” in het volk en — hoe ook achteruitgezet en teruggeduwd; hoe ook met vele verkeerdheden en lastige eigenaardigheden behept — daar kómt dat volk er, en moet ieder ten slotte erkennen, dat het een integreerend deel onzer natie was, waarmee, hoewel

klein in getal, de man die volk en historie kennen wil, rekenen moet.

Ik heb in langen tijd geen boek gezien, dat historie-getrouw zúlk een helder licht wierp op dat deel onzer „nieuwste geschiedenis.” Niet slechts voor ons *kerkelijk* leven, maar evenzeer voor ons maatschappelijk, huiselijk, geestelijk leven is dit boek van beteekenis. „In 't verleden ligt het heden,” zong Bilderdijk. Wie 't nááste verleden, dat vaak 't méést veronachtzaamd wordt, beter wil leeren kennen, moet het in de eerste plaats van zúlke boeken hebben.

P. BR.

De Staatsman Talleyrand.

(1754—1838)

Mannen van invloed en beteekenis hebben geveleugelde woorden achtergelaten.

In die woorden openbaart zich hun innerlijk zijn; daar komen de roerselen van hun bestaan bloot; daar zijn de uitgangen van het hart.

Zoo'n geveleugeld woord is van Talleyrand ¹⁾ afkomstig. „De mensch,” heeft hij gezegd, „ontving zijn tong, om zijn gedachten te verbergen.”

Doch dit geveleugelde woord is niet oorspronkelijk; in elk geval moet Talleyrand de eer deelen met Macchiavelli, den Italiaanschen staatsman, die drie eeuwen vroeger door de beginselen, die hem dreven, Italië onveilig maakte.

De eer

Maar kan er bij zoo'n uitdrukking wel van eer worden gesproken? Is ze niet meer berucht dan beroemd? Is ze niet een verschrikkelijke leugen, die slechts op de hoogeschool van veinzerij en huichelarij geleerd kan worden?

Geheimzinnig en glibberig zijn de paden, waarop de staatkunde gaat, en de voorzichtigheid der slangen wordt er meer in praktijk gebracht dan de oprechtheid der duiven. Dit neemt echter niet weg, dat elke staatkunde, die uit huichelarij en veinzerij is saamgeweven, in botsing komt met het rechtsgevoel, en in de Goddelijke weegschaal gewogen, te licht zal worden bevonden.

Bestudeer het gelaat van Talleyrand — ligt er niet iets ondoordringelijks in? Met zijn tong heeft hij de menschen misleid, en van zijn gelaat heeft hij een masker gemaakt — deze man, die volgens een bewering van Victor Hugo den grooten Napoleon als een stroopop leidde, is een van de grootmeesters der Europeesche staatkunde op het einde der achttiende en het begin der negentiende eeuw geworden.

Hij bezat een koelbloedigheid, die bewonderenswaardig zou kunnen worden genoemd, indien zij zich niet zoo cynisch dorst openbaren; hij beschikte over een menschenkennis, die ver boven het gewone peil uitging; ofschoon hij een kreupelen voet had, was hij al zijn collega's te vlug af, en hij overtrof al zijn tijdgenooten, Metternich en Castlereagh, Fouché en Nesselrode niet uitgezonderd, in list en sluwheid.

Toen de groote revolutie losbarstte, was hij bisschop van Autun, maar hij liet den bisschopsmijter in den steek, werd president der Nationale Vergadering, en dreef den verkoop der geestelijke goederen door. Hij scheen

¹⁾ Spr. uit: *Talráng*.

zich wonder wel thuis te voelen onder de roode kameraden; na de bestorming der Bastille las hij de mis op het Champs de Mars, en was een van de eersten, die den eed op de Constitutie aflegde.

In 1792 werd hij naar Engeland gezonden, om den dreigenden oorlog met dezen staat te keeren, maar zijn zending werd door de bestorming der Tuilerieën verijdeld, terwijl bij deze bestorming geheime papieren en documenten van Talleyrand werden ontdekt, die bij de bovendrijvende partij den levendigsten argwaan wekten.

In elk geval achtte hij het te gewaagd, thans terug te keeren, en de stormen des levens dreven hem naar de Amerikaansche kusten, waar de staatsman een houtkooper werd, en waar hij vertoefde, totdat de poorten van het vaderland weer voor hem opengingen.

Doch niet alleen de poorten van het vaderland, maar ook de poorten van het regeeringskasteel gingen weer voor hem open.

Met één sprong was de balling weer op een der hoogste sporten, en verkreeg de portefeuille van buitenlandsche zaken. Doch hij kon zich daar niet handhaven; opnieuw ondervond deze man de wisselvalligheid des levens; zijn benijders waren te machtig, en de staatspartijen, die elkander op de vinnigste wijze bekwamen, stemden op één punt toch overeen: in hun gemeenschappelijken haat tegen Talleyrand.

Die haat bracht hem ten val, maar hij zag de ster van Napoleon opgaan en schitteren; hij klemde zich vast aan dien reus der eeuw, bevorderde diens belangen met al de Achitofels-list, waarover hij beschikte, en werd de rechterhand van den lateren keizer.

Opnieuw kwam de portefeuille van buitenlandsche zaken in zijn handen terecht; hij kreeg een ongehoorden invloed op den gang van 's lands zaken, werd de ziel van alle onderhandelingen, besliste schier alleen de vredesonderhandelingen van Luneville en Amiens, van Presburg, Posen en Tilsit.

De glans van het keizerrijk daalde op hem neder; hij werd groot-kamerheer en vorst van Benevento.

Doch als minister van buitenlandsche zaken behield hij de nuchterheid, die bij Napoleon in den roes en de bedwelming van weergalooze zegepraal onderging. Hij hief de hand waarschuwend op, toen de keizer Spanje wilde veroveren, en hij verloor de keizerlijke gunst, omdat hij scherperzinniger was geweest dan zijn gebiedster.

Toen Napoleon aan het brandende Moskou den rug toekeerde, begreep Talleyrand, dat dit het begin van het einde was; hij knoopte geheime onderhandelingen aan met de Bourbons, en deze man, die tijdens de republiek een vurige revolutionair was geweest, die onder Napoleon even dapper aan de contra-revolutie had gedaan, scheen onder Lodewijk XVIII anti-revolutionair te zijn geworden.

Hij vond het woord „legitimiteit” uit, toen de troon der Bourbons hersteld werd, en dat woord maakte een buitengewonen opgang; hij werd opnieuw met de portefeuille van buitenlandsche zaken belast, en vertrok als zaakgelastigde van Frankrijk naar het congres te Weenen, waar door de groote mogendheden de kaart van Europa, door Napoleon zoo degelijk in de war gebracht, zou worden herzien.

Wanneer men nu in aanmerking neemt, dat Frankrijk pas overwonnen en vernederd was; dat het volk uitgeput en het land uitgezogen was; dat de troon der Bourbons wankelde, en dat Napoleon te Elba op de eerste de beste gelegenheid wachtte, om aan zijn gevangenis te ontsnappen, en aan Frankrijk zijn grooten keizer terug te geven, dan moet men zich verbazen over de stoutmoedige handigheid, waarmede Talleyrand het pas zoo diep vernederde Frankrijk op het congres vertegenwoordigde.

Hij wekte bewondering bij zijn vrienden en zorg bij zijn vijanden; hij verwarde dezen door de stelligheid van zijn woorden, den klem zijner betoogingen, de voornaamheid van zijn manieren.

Men wist niet, hoe men 't met dezen man had; men vermoedde dat hij loog, maar kon de leugens niet bewijzen.

Want hij was glad als een aal; en zijn ernstigst streven verborg hij achter een masker van ijskoude onverschilligheid.

Toen Napoleon Elba ontvluchtte, om door zijn bloote verschijning Frankrijk te heroveren, week Talleyrand met koning Lodewijk XVIII naar Gent; hij trouwde Napoleons zegenpraal niet, en Waterloo heeft hem gelijk gegeven.

Met den koning keerde hij naar Parijs terug, om voorzitter van het ministerie te worden, doch slechts drie maanden later nam hij zijn ontslag.

Vreesde hij de wraak der verbitterde Emigranten? Of weigerde zijn vaderlandslievend hart, den voor Frankrijk

zoo ongunstigen Tweeden Parijscher Vrede te teekenen — wie zal het zeggen?

Uit de eigenlijke staatszaken trok hij zich terug, doch vijftien jaar later — Talleyrand was toen reeds een grijsaard van 76 jaar — verscheen hij nog eens op het staats-tooneel, en wist den weifelenden Lodewijk Philip over te halen, de Fransche koningskroon te aanvaarden.

Hij overleed acht jaar later.

Tot het laatst toe behield hij zijn helder oordeel, zijn scherp vernuft, zijn bijtende geestigheid. Hij werd door velen gevreesd, omdat zij zijn meerderheid voelden, en slechts door weinigen bemind. Maar allen erkenden zijn buitengewone bekwaamheden, en hij heeft meer dan eens aan Frankrijk groote diensten bewezen.

L. P.

